

Yaponiyada postmodernist ədəbiyyatın formalaşması məsələləri

Gülzar Yunusova

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Azərbaycan.
E-mail: g.yunusova@lit.science.az

Annotasiya. XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərində dünya miqyasında iqtisadi-hərbi şöhrət qazanan Yaponiyanın II Dünya müharibəsindəki məğlubiyyəti ölkənin bütün sahələrindəki mövcud idealları məhvə sürükləmişdir. Dünyaya, qlobal mədəniyyətə inteqrasiya uzun müddət keçmiş dəyərlərinə sadıq qalmış yapon xalqını yeni dünyayla qarşı-qarşıya qoymuşdur. Yaponiyanın II Dünya müharibəsindən sonra nümayiş etdirdiyi mədəni müxtəlifliyi, hərbi tarixində göstərdiyi təcavüzkarlığa görə üzrxahlığı, qloballaşma ilə ənənəvilərin toqquşması milli kimliyin dərkində ciddi problemlər yaratmışdır. Bütün bunların nəticəsində yapon ədəbiyyatında postmodern düşüncə ön plana çıxmışdır.

Yaponiyada postmodernizm 1970-1980-ci illərdə daha qabarıq şəkildə özünü göstərmişdir. Bu ərəfədə yapon ədəbiyyatında dil oyunları, parodiya, pastiş və metaqurğu texnikalarından ustalıqla istifadə edildiyi yeni məzmunlu çoxsaylı postmodern ədəbiyyat nümunələri yaranmışdır. Sözügedən nümunələrdə postmodernist yazıçılar yeni bir tərzdə yüksək texnologiya dövründə insanın yadlaşması, dərmanla əlaqəli halüsinasiyaların, zorakılıq aktlarının, həddindən artıq narkotik dozaların və intiharların gündəlik monotonluğunu bədii şəkildə əks etdirməyi bacarmışdılar.

Açar sözlər: Yaponiya, postmodernizm, milli kimlik, qloballaşma, yapon ədəbiyyatı

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 01.05.2023; qəbul edilib – 16.05.2023

Issues of the formation of postmodernist literature in Japan

Gulnar Yunusova

Doctor of philosophy in Philology
Institute of Literature named after Nizami Ganjavi. Azerbaijan.
E-mail: g.yunusova@lit.science.az

Abstract. At the end of the 19th century and the beginning of the 20th century, Japan gained economic and military fame on a world scale. However, the country's defeat in World War II destroyed the existing ideals in all areas of the country. Integration into the world, global culture confronted the Japanese people, who have long remained true to their past values, with the new world. Japan's cultural diversity after World War II, its apology for aggression in its military history, and the collision of globalization and traditionalism have created serious problems in the understanding of national identity. As a result of all this, postmodern thought came to the fore in Japanese literature.

In Japan, postmodernism manifested itself more prominently in the 1970s and 1980s. On this eve, numerous examples of postmodern literature with new content were created in Japanese literature, where language games, parody, pastiche and meta-device techniques are expertly used. In the mentioned examples, postmodernist writers were able to artistically reflect the daily monotony of human alienation, drug-related hallucinations, and acts of violence, drug overdoses and suicides in a new way in the age of high technology.

Keywords: Japan, postmodernism, national identity, globalization, Japanese literature

Article history: received – 01.05.2023; accepted – 16.05.2023

Giriş / Introduction

1945-ci il sentyabrın 2-də Yaponiyanın təslim olması ilə Uzaq Şərqdə və Sakit okean hövzəsində hərbi əməliyyatlara son qoyuldu və II Dünya müharibəsi başa çatdı, Yaponiya tarixdə ilk dəfə olaraq düşmən tərəfindən istila edilərək ABŞ-ın nüfuz dairəsinə çevrildi. Bundan sonra, ABŞ və Yaponiya münasibətləri tədricən hərtərəfli inkişaf mərhələsinə daxil oldu. Yaponiyada müharibədən sonrakı modernləşmə prosesləri sürətli bir dəyişikliyin və yeni bir cəmiyyətin meydana gəlməsini əks etdirirdi. Maddi modernləşmənin sürətlə baş verdiyi kənd təsərrüfatı ölkəsi şəhər və sənaye ölkəsinə döndükcə ölkənin durğun iqtisadiyyatı dünyanın ən dinamik və müvəffəqiyyətli iqtisadiyyatından birinə çevrilirdi. Müharibədən – silahlı qüvvə tətbiqindən həmişəlik imtina edən Yaponiya qısa zaman ərzində dünyada ABŞ-dan sonra güclü iqtisadi potensialı olan qüdrətli dövlət olmuşdur. Artan rifah bərabərində əhalinin həyat tərzində dəyişikliklər yaratmış və bu, dərin köklü yapon vərdişləri ilə yeni üslublar arasında bəzi toqquşmalara gətirib çıxarmışdır. Uzun müddət keçmişinə sadıq yaşamış xalq birdən-birə modern dünya ilə qarşı-qarşıya qalmışdır. Bu dəyişiklik həm qorxu, həm də həyəcanla ifadə olunurdu.

Əsas hissə / Main part

Yaponiya maddi modernləşmə ərəfəsində kapitalist dünya iqtisadiyyatından yan keçə bilməyib, güclü şəkildə Qərb təsirlərinə məruz qalmışdır. Yaponiyanın gec (sonrakı) kapitalizmlə assosiasiyası postmodernizm dövrünün vizit kartı olmaqla, Yaponiyanı postmodern xüsusiyyətlərin müəyyənləşdirilməsi üçün ideal məkana çevirmişdir. Ədəbiyyatşünas Qorxmaz Quliyev haqlı olaraq qeyd edir ki, *“postmodernizmin həm nəzəriyyə, həm də praktika kimi meydana gəlməsi keçən əsrin 60-cı illəri ilə əlaqələndirilsə də, onun köklərini bilavasitə bir-iki onillik əvvəldə, İkinci Dünya müharibəsindən sonrakı dövrdə axtarmaq lazımdır. Postmodernizm müharibədən sonrakı dağıntıların bərpa olunması, insanların nəhayət rahat şəkildə nəfəslərini dərib adlarına layiq şəkildə yaşamaq istəyi ilə yaşadıkları zaman kəsiyində meydana gəlmişdir”* [3, s.244]. Amerikan postmodern nəzəriyyəçilərindən Fredrik Ceymson postmodernizmi gec (sonrakı) kapitalizmin mədəni suverenliyi kimi təsvir edirdi. Ceymson *“Postmodernizm və istehlak cəmiyyəti”* başlıqlı yazısında həmin fikirləri belə ifadə edirdi: *“Dövlər arasındakı radikal fasilələr tez-tez müəyyən sayda elementin yenidən qurulmasını əhatə edir: əvvəlki dövrdə olan və ya sistemdə təbə olan bəzi elementlər indi üstünlük təşkil edir və üstünlük təşkil edən maddələr yenidən ikinci dərəcəli olur”* [1, s.226]. Ceymsonun təhlili postmodern mədəniyyət formalarına keçidi vurğulayarkən, eyni zamanda onlardan öncəkilərlə aralarındakı davamlılığı tərif etmək və postmodern inkişafı birbaşa kapitalizmin daxilində kontekstləşdirmə xüsusiyyətinə malikdir.

Dünyanın aparıcı qüvvəsinə çevrilən ABŞ-ın Yaponiyada həyata keçirdiyi və Uzaq Şərqi əhatə edəcək kapitalizm formalaşdırmaq cəhdi uğurla nəticələnmişdir. Məğlubiyyət, ənənəvi imperiya sisteminin çöküşü, yeni demokratiyanın bərqərar olması, sonrakı kapitalizm və ən əsası, Qərb məhsullarının Yaponiyayı sürətlə işğal etməsi varlığın dərk, kimlik anlayışı ilə bağlı yetişməkdə olan gəncliyi bir çox problemlərlə üz-üzə qoymuş, yeni ilə köhnənin toqquşması qaçılmaz olmuşdur. Bunun nəticəsində cəmiyyətdə parçalanma baş vermiş, yeni dəyərlərə, qlobalizmə qarşı çıxan gənc nəsillər qiyamlara başlamışdır. Sözügedən nəsillərin tipik nümayəndəsi, yapon ədəbiyyatının tanınmış siması Yukio Mişima (1925-1970) qatı milliyyətçi kimliyi ilə qarşılaşmaya qarşı mübarizə aparsa da, uğursuzluqla nəticələnmişdir. Y.Mişimanın məğlubiyyəti təmsil etdiyi cəmiyyətin məğlubiyyəti olmuş və Yaponiya tamamilə yeni çağa – postmodern çağa daxil olmuşdur.

Postmodernist mədəniyyət qloballaşma nəticəsində sərhədləri yox olmuş dünyanın həyat tərzidir. Daşıma imkanlarının irəliləməsi, televiziya, radio, mobil telefon, internet kimi rabitə texnologiyasındakı inkişaf bu mədəniyyətin formalaşmasında böyük rol oynamışdır. İnsanlar bütün dünyadan xəbərdar olur, qlobal səciyyə daşıyan ingilis dili vasitəsilə ünsiyyət qura bilirdilər. Postmodern mədəniyyətdə istehlak ən vacib hədəflərdən birinə çevrilmişdi. Qloballaşan dünyaya daxil olan yapon cəmiyyətində istehlak mallarının quluna çevrilmək sürətlənirdi və bu proses fərdlərin öz cəmiyyətlərinə aid olma hissini getdikcə zəiflətməmişdir. Cəmiyyətə uyğunlaşmama, yadlaşma, müəyyən bir qrupa aidlik, marginallıq və introvertlik kimi bir çox problemlər meydana gəlmişdir.

XX əsrin ilk onilliyində təşəkkül tapan müasir yapon ədəbiyyatı məsafəli olduğu Qərbə – Qərbin inkişafına yönəlməyə başlamış, yeni ədəbi mühit formalaşmışdır. II Dünya müharibəsi yalnız dünya siyasətində deyil, mədəniyyətdə – ədəbiyyatda da dönüm nöqtəsi olmuşdur. II Dünya müharibəsini görmüş Ooka Şyouhey, Noma Hiroşi, Dazay Osamu, İbuse Masucini, Fukanaqa Takehiko, Keyci Nakazava kimi yazıçılar Yaponiyanın tarixindəki ilk məğlubiyyətin və onun nəticələrinin ancaq keçmiş yox, gələcək nəsillər üçün də nələrə gətirib çıxaracağını, yapon xalqının birlik əzminin parçalanmasını, atom bombasının səbəb olduğu faciələri əsərlərinə mövzu etməklə, insanın daxili dünyasını bədii obrazlarla əks etdirərək yapon ədəbiyyatında yeni cığır açmışdılar. Abe Kobonun (1924-1993) 「砂の女」 – “Qumluqdakı qadın” (1962) əsəri azadlıq, yadlaşma və fərdi çevrilmənin tematik təsviri ilə yazılmışdır. İnsanın yeni dünya nizamına yadlaşması, bu yeni nizama uyğunlaşa bilməyən çarəsiz insanın daha da içəri çəkilməsi, qurtuluş üçün göstərdiyi bütün çırpınışların qarşısının alınması qələmə alınmışdır. Burada iki fərqli dünya – yeni və köhnə dünya qarşı-qarşıya gətirilmişdir. Bir tərəfdə II Dünya müharibəsindən sonra sənayeləşən, modernləşən, digər tərəfdə isə yeniliyi qəbul etməyən, köhnə qaydalarla yaşayan Yaponiya. İki fərqli dünyagörüşünü işləyən müəllif hansının yaxşı olduğu probleminə toxunmurdu. Sadəcə olaraq, simvol və metaforalarla, alleqorik yanaşma ilə ölkədəki mövcud reallığı göstərirdi.

Postwar – müharibə sonrası yapon ədəbiyyatı müharibə nəticəsində yaranmış problemlər, Qərb mədəniyyətinin axını, ənənəviliklə yeniliyin mübarizəsi kimi məsələlərlə qarşılaşmaq məcburiyyətində qalmışdır. 1994-cü il Nobel mükafatı laureatı Oe Kenzaburo (1935-2023) mifologiya və reallığın sintezini yaradaraq ənənəvi yapon ədəbiyyatının sərhədlərini aşan yeni bir üslub formalaşdırmışdır. Bu artıq yapon ədəbiyyatında yeni bir mərhələnin – postmodern ədəbiyyatın başlanğıcından xəbər verirdi.

II Dünya müharibəsindən sonra – XX əsrin ikinci yarısından etibarən dünya təsəvvür ediləndən daha fərqli bir istiqamətə yönəldi. Güc əldə etmək üçün istifadə olunan maddi maraqlar, pul, kapital, kapitalizm, korporasiyalar, fiziki zövqlər, zorakılıq, texnologiya və elmin üstünlük təşkil etdiyi, təbiətin, təbii resursların vəhşicəsinə istismar edildiyi tamamilə fərqli bir mənərə yaranmışdı. Bu isə müəyyən mənada maarifçiliyin humanist utopiyasının məhvi və bunun əvəzində bilinməz dəhşətli sonluqları özündə ehtiva edən maddi dünyanın hakim olduğu bir distopiyanın

meydana gəlməsi idi. Bu dövəndə Yaponiyada Qərb dəyərləri milli dəyərləri üstələyirdi, iqtisadi inkişaf tempi yüksəldikcə, texniki nailiyyətlər artdıqca insanlar da robotlaşır, mənəvi dəyərlər maddi-texniki dəyərlərə uduzur və hər şey yeni reallığa tabe olurdu. Müasir Yaponiya cəmiyyəti harasa tələsən, nəhəng sənayeyə qarışan, qərbləşmə ilə kökündən qopan, duyğularını itirən insan kütləsindən ibarət idi. Ölkənin siyasi, texniki, mədəni həyatında baş verən dəyişikliklər yazı aləminə də böyük təsir göstərmişdi. Beləliklə, “postmodern narrative” – “postmodern hekayə tərzii” ifadəsi yapon ədəbiyyatına da daxil olmuş və ədəbiyyat nəzəriyyəçisi İhab Hassana (1925-2015) görə, əsas xüsusiyyətləri *müəyyənsizlik, parçalanmışlıq, qopuqluq, təxirə salma, ironiya, oyun və kopya* [2, s.90] olan bu yeni bədii təhkiyənin ən diqqətçəkən nümunələri roman janrında öz əksini tapmışdır.

Yaponiyada postmodernizm kifayət qədər uzun təşəkkül yolu keçmişdir. Yaponiyada postmodernizm elementləri uzun müddət mövcud olsa da, 1970-1980-ci illərdə daha qabarıq şəkildə ön plana çıxmışdır. 1930-1940-cı illərdən önə çıxan milli kimlik məsələsi 1980-1990-cı illərdə daha da güclənmiş və yapon ədəbiyyatına ciddi təsir göstərmişdir. Müharibədən sonrakı dövrdə Yaponiya hər zaman öz daxili və xarici nüfuzu uğrunda mübarizə aparmağa başlamışdır. Postmodernizm dövründə bu iki istiqamət arasında qalan Yaponiyanın qloballaşma axımında bəzi hallarda uduzduğu müşahidə olunurdu. Sakit okean və Asiya üzrə tarixçi alim Qavan Makkormak yeni kimliyin yaradılması üçün ikiyə bölünmüşlüyün yenidən birləşməli olduğunu ifadə edirdi: “1980-ci illərdən başlayaraq iki təzahür heç bir uyğunluq əlaməti olmadan paralel inkişaf edir: beynəlmiləçilik və yapon kimliyinin dəqiqləşdirilməsi” [4, s.2].

Artıq Yaponiyada yeni məzmunlu və perspektivli çoxsaylı postmodern ədəbiyyat nümunələri meydana gəlmişdir. Haruki Murakami (1949), Ryu Murakami (1952), Banana Yoşimoto (1964) və Şimada Masahiko (1961) yapon postmodernizminin ən məhsuldar yazıçılarından olmuşdur.

1970-ci illərin sonlarında yaradıcılığa başlayan H.Murakami mövzu seçimi və yazı üslubu ilə gənc nəsil yazarlar arasında yeni bir cığır açmışdır. Postmodern xüsusiyyətlərlə bəslənən bir cəmiyyətdə böyüyən H.Murakami yaradıcılığında da postmodernist üsullara yönəlmişdir. M.C.Streçer yazırdı ki, H.Murakami postmodernizmin xarici sərhədlərini kəşf etmək üçün dil, janr, gerçəklik və fantaziya ilə eksperimentlər aparmışdır [8, s.356]. Bu mənada yazıçı mədəni sərhədləri aşmaq və transmədəniyyətlilik sferasına yayılmaq üçün postmodern ədəbi xüsusiyyətlərdən istifadə edə bilən və öz nəslinin simvolik nümayəndəsi kimi dəyərləndirilir. Açıq bir kimlik və bağlılığın olmadığı bir mədəniyyət çağında yaşayan nəsil ilə sıx bağlı olan H.Murakaminin yaradıcılığı oxucularının postmodern vəziyyətini özündə cəmləşdirmişdir. “*Murakaminin yaponca yazan bir yapon yazıçısı olduğu həqiqət olsa da, daşdığı mədəni həssaslıq, əsərlərində izlənilən musiqi və filmlər, təsvir etdiyi şəhər həyatının hamısı bu qloballaşan dünyada olduğu kimi gəzib dolaşan heç bir insana və ya heç bir yerə aid edilə bilməz*” [9, s.34-35]. Yazıçının yaradıcılığında izlənilən valideynlərlə problemləli münasibətlər, tarixi hadisələr, fəvqəlgərçəklik və mənsubluq axtarışları kimi bir-birinə qarışan parçalanmış hekayələr postmodern nəzəriyyələri təcəssüm etdirməkdədir.

Ryu Murakaminin 「限りなく透明に近いブルー」 - “Şəffaf mavi” (1976) [11] adlı ilk debüt romanı yeni yazarlara aid Gunzo mükafatına, ardınca isə Akutaqava mükafatına layiq görülmüşdür. Roman 1970-ci illərdə rok musiqisi, narkotika dünyasına daxil olan gənclərin bir rəssam kimi çəkilmiş portretidir. Romanda Amerika hərbi bazasına yaxın yerləşən şəhərdə yaşayan Ryu adlı gənclə onun özü kimi gənc dostlarının həyatı təsvir olunmuşdur. Bu şəhərdə gənclər hər şeyi – narkotika və rok musiqisini asanlıqla əldə edə bilirdilər. Ryu Murakami dərmanla əlaqəli halüsinasyonların, zorakılıq aktlarının, həddindən artıq dozaların, intiharların və qrup sekslərinin gündəlik monotonluğu ilə açıq görüntülü bir əsər yaratmışdır. Eyni zamanda yazıçı bu romanını filmə çevirməklə rejissor kimi istedadını da üzə çıxarmışdır. Romanın təsirli dili oxucuları gerçəklik və halüsinasiya, yüksəklik və uçurum arasında gedib-gələn qəhrəmanların həyat təcrübələrinə müştərək edir. Dərinliklərdən gələn böyük qəzəb və yadlaşma özü ilə səssiz və şiddətli bir gözəllik

gətirir. Yazıçının ən uğurlu əsəri isə 「コインロッカー・ベイビーズ」 - “Əmanət dolabı körpələri” (1980) [10] adlı romanı olmuşdur. Roman yenidən doğulduqları zaman – 1972-ci ildə Tokioda qatar stansiyasında yanaşı əmanət dolabında valideynləri tərəfindən tərk edilmiş iki oğlan uşağının – Kiku və Haşinin həyatından bəhs edən hekayə üzərində qurulmuşdur. Buradakı əsas hərəkətverici qüvvə birliyi yox etmək üçün dağıdıcı impulsdur və roman yazıçının hekayə tərtib etmək, dekorasiya etməkdə qeyri-adi bacarığını və həddən artıq həssaslığını nümayiş etdirir.

Parodiya, pastiş və metaqurğu (meta-fiction) texnikalarından ustalıqla istifadə etməklə tanınan Ş.Masahiko yapon ədəbiyyatının diqqətəlayiq postmodernist yazıçılarındandır. Gerçəklikdəki hər şeyə oyun kimi baxan Ş.Masahiko fərdin özünüdərk məsələlərinə toxunmuşdur. Yazıçının seçilən əsərləri sırasına 「優しいサヨクのための嬉遊曲」 – “İncə Sayoku üçün şən oyun” (1983), 「夢遊王国のための音楽」 – “Xəyal səltənəti üçün musiqi” (1984), 「天国が降ってくる」 – “Cənnət yerə enir” (1985), 「僕は模造人間」 – “Mən təqlid edirəm” (1986), 「彼岸先生」 – “Professor Higan” (1992) və digər bədii nümunələri daxildir.

Takahaşi Genişiro (1951) və Kobayaşi Kyouci (1957) tipik yapon metaqurğu (meta-fiction) janrının görkəmli nümayəndələridir. G.Takahaşi ilk romanı 「さようなら、ギャングたち」 – “Əlvida quldurlar” (1982) və 「優雅で感傷的な日本野球」 – “Zərif və sentimental yapon beyzbolu” (1988) adlı əsərlərində bədii ədəbiyyatın ənənəvi çərçivələrini intellektual ədəbiyyata dekonstruksiya etmişdir. Yapon pop ədəbiyyatının şah əsəri adlandırılan “Əlvida quldurlar” heca şəklində, klassik ədəbiyyatdan müasir populyar mədəniyyətə qədər olan müxtəlif ifadə formalarında insanların adlarını itirdiyi dünyada bir təhkiyəçinin hekayəsindən bəhs edən romandır. Çap olunduğu il birinci Mişima Yukio mükafatına layiq görülən “Zərif və sentimental yapon beyzbolu” isə uzunmetrajlı bir romandır. Yeddi hissədən ibarət olan romanda beyzboldakı dil dönüşü vasitəsilə parodiya və pastişdən istifadə olunaraq bədii təsvir yaradılmışdır. K.Kobayaşinin 「電話男」 – “Telefon adam” (1984) hekayəsi və roman haqqındakı 「小説伝」 – “Roman həyatı” (1986) romanı hayku estetikasına əsaslanan özünəməxsus nəsr fantastikası ilə səciyyələnir. Hər iki yazıçı yeni bir tərzdə yüksək texnologiya dövründə insanın yadlaşması – yadplanetlilik məsələsini təsvir etmişlər.

Xülyalardan istifadə kimi ənənəvi hekayət quruluşlarının pozulması yapon ədəbiyyatında bəyənilməyən xüsusiyyət idi. Hələ Tokugava dövründə (1600-1868-ci illərdə) “*bu cür açıq-aşkar uydurma yazı üslubu elita tərəfindən vulqar əsər kimi qəbul edilirdi*” [6, s.14]. Lakin bütün dünyada olduğu kimi, Yaponiyada da Şərq elementlərinin daxil olduğu fantastik dünya ideyası postmodern ədəbiyyatın əsas rəmzinə çevrilmişdir. Amerikan tədqiqatçı J.N.Susan özünün “Müasir yapon ədəbiyyatında fantastika” adlı monoqrafiyasında bəhs edilən məqam haqqında yazırdı: “... öz doğma xalqı, həmçinin, bir çox qeyri-yapon müşahidəçilər üçün Yaponiya sanki həm arzuları, həm də iyirminci əsrin gecə dəhşətlərini təcəssüm etdirirdi” [6, s.3]. J.N.Susanın qeyd etdiyi kimi, Yaponiyanın eyni vaxtda həm partladıcı, həm də cəlbədicə utopiya/distopiya olduğunu görə bilmək mümkündür: “*Yaponlar özləri öz gələcəklərinin unudulmaz xəyalpərəst ssenarilərini yaradıblar. Əsrlər boyu yapon oxucuları və yazıçıları elmi fantastika janrını böyük həvəslə qəbul ediblər, lakin yapon modernizmi çox az təbliğ edilib. Bunun əvəzində texnologiyalar haqqında antiutopik təsəvvürlər nəzarət altından çıxıb, sosial və psixoloji kollaps isə iyirminci əsr yapon elmi fantastikasının ardıcıl ipucu olub*” [6, s.3].

Yaponiyada 1970-80-ci illərdə yazılmış postmodern bədii ədəbiyyat nümunələri, əsasən, aşağıdakı xüsusiyyətlərə malik idi: dildə özgüləşmə məsələsi, hekayətin zaman və məkan çərçivələrinin dağıdılması, ənənəvi uydurma şərtliliklərinin pozulması, əvvəlki mətnlərdən istifadə zamanı parodiyalılıq, əhvalatı əhvalatın içində yaratmaq üsulu.

Qeyd olunan ədəbi nümunələr postmodernizmin yalnız Qərb təzahürü olmadığını, həm də öz milli kimliyini axtaran bütün müasir millətlərə təsir göstərə biləcəyini sübut etmişdir. Bu dövrdə Yaponiyada postmodernizmin ilkin Avropa və ingilis-amerikan köklərindən böyüyən yeni təkamül

yolu formalaşmışdır. Dünyanın ilkin postmodern təcrübəsini özündə əks etdirməsinə baxmayaraq, yeni postmodernizm Yaponiyaya üçün özünəxas xüsusiyyətlərə də malik idi. XX əsrin ikinci yarısında yapon postmodernizmi II Dünya müharibəsinin qalıqları, siyasi və digər təsirlər ilə əhatə olunmuşdu. Tarixçi alim Tetsuo Nacita təsdiq edir ki, müharibədən sonrakı Yaponiyada mədəniyyətin təqdimi yaponların yaponlardan başqa, digərlərinə “*anlaşılmaz olması*” prezumpsiyadan asılı idi və ictimaiyyət artıq onların digərlərin dünyasında əlçatan olduğunu hesab edirdi [5, s.14]. Eyni zamanda T.Nacita təsdiq edir ki, XX əsrin əvvəllərində “*Yer kürəsinin qeydə alınmış milli mədəniyyətlərinin mədəni xəritəsinə aşağıdakılar da əlavə edilməlidir: əksər fərqli mədəniyyətlər dünya mədəniyyətinə nə isə əhəmiyyətli bir şey əlavə etsələr də, ideal global sivilizasiya tamamilə yerlidir. Lakin bütün yerlərin heç də hamısı eyni statusa malik deyillər, bəziləri digərlərinə münasibətdə daha çox dəyərləndirilir və hörmət edilir*” [5, s.10].

Gələcəyin postmodern məkanı kimi dəyərləndirilən Yaponiyaya müasir kontekstdə yanaşsaq, postmodernizmin müasir qlobal cəmiyyətdə əhəmiyyətini daha yaxşı anlaya bilərik. M.Miyouşi və H.Harutaninin fikrincə, “*Yaponiya – üçüncü dünyanın təqlidçisi, bütün dövrlərin iqtisadi möcüzəsidir, o dünyanı iyirmi birinci əsrin hegemonu olacağı ilə təhdid edir*” [7, s.ix].

Nəticə / Conclusion

Yaponiyada postmodernizm ölkənin qloballaşan dünyadakı mövqeyi, daxili ictimai-siyasi həyatı və ən əsası tarixi keçmişi ilə bağlı şəkildə formalaşmışdır. XX əsrin ictimai-tarixi həyatında aparıcı rol oynayan Yaponiya qlobal mədəniyyətin təsirindən yan qaça bilməmiş, milli dəyərlərini yeni istiqamətlərlə zənginləşdirmişdir.

Yapon postmodern nəsrinin əsası II Dünya müharibəsindən sonrakı ağır məğlubiyyətin yapon cəmiyyətinin ictimai yaddaşının və kimliyinin formalaşmasında dönüş nöqtəsi olması, o zamana kimi qəbul edilmiş dəyərlərin mənasını itirməsi, sürətli iqtisadi inkişaf göstərməklə bərabər, istehlakçı cəmiyyətə çevrilməsi, kapitalist dünya iqtisadiyyatının təsiri ilə fərdlərin yaşadıkları cəmiyyətə aid olma hissinin zamanla zəifləməsi, özünə və cəmiyyətə yadlaşma, real dünyadan təcrid olunma kimi problemlərlə əhatə olunmuşdur.

Ədəbiyyat / References

1. Best, S. Postmodern Teori / S.Best, D.Kellner; çev. M.Küçük. – İstanbul: Kayhan Matbaacılık, 2011.
2. Doltaş, D. Postmodernizm ve eleştirisi / D.Doltaş. – İstanbul: İnkılap yayınları, 2003.
3. Quliyev, Q. Ədəbi cərəyanlar və istiqamətlər / Q.Quliyev. – Bakı: “OL” NPKT, 2019.
4. McCormack, G. Introduction / Multicultural Japan: Palaeolithic to postmodern, ed. D.Denoon, M.Hudson, G.McCormack, T.M.Suzuki – Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
5. Najita, T. On Culture and Technology in Postmodern Japan / Postmodernism and Japan, ed. M.Miyoshi, H.D.Harootunian – London: Duke University Press, 1997.
6. Napier, S.J. The Fantastic in Modern Japanese Literature / S.J. Napier – London: Routledge, 1996.
7. Postmodernism and Japan / M.Miyoshi, H.D.Harootunian. – Durham: Duke University Press, 1997.
8. Strecher, M. Beyond “Pure” Literature: Mimesis, Formula, and the Postmodern in the Fiction of Murakami Haruki. // – USA: The Journal of Asian Studies, 1998. Vol. 57, No. 2.
9. Yomota, I. How to view the “Haruki Boom” / Wild Haruki Chase: Reading Murakami Around the World – Berkley: Stone Bridge Press, 2008.

10. 村上 龍. コインロッカー・ベイビーズ / 龍村上. - 日本: 講談社, - 2009.
11. 村上 龍. 限りなく透明に近いブルー / 龍村上. - 日本: 講談社, - 1978.

Вопросы формирования постмодернистской литературы в Японии

Гюльнар Юнусова

Доктор философии по филологии

Институт литературы имени Низами Гянджеви НАНА. Азербайджан.

E-mail: g.yunusova@lit.science.az

Резюме. Поражение Японии во II мировой войне, получившей глобальную экономическую и военную мощь в конце XIX начале – XX веков, разрушило существовавшие идеалы во всех районах страны. Интеграция в мир, глобальная культура столкнула японцев, давно оставшихся верными своим. Однако поражение страны прошлым ценностям с новым миром. Культурное разнообразие Японии после Второй мировой войны, ее оправдание агрессии в ее военной истории и столкновение глобализации и традиционализма создали серьезные проблемы в понимании национальной идентичности. В результате всего этого в японской литературе на первый план вышла постмодернистская мысль.

В Японии постмодернизм более заметно проявился в 1970-х и 1980-х годах. Накануне в японской литературе были созданы многочисленные образцы постмодернистской литературы с новым содержанием, где мастерски используются языковые игры, пародия, стилизация и мета-приемы. В приведенных примерах писатели-постмодернисты смогли по-новому в век высоких технологий художественно отразить повседневное однообразие человеческого отчуждения, наркотические галлюцинации, акты насилия, передозировки наркотиков, самоубийства.

Ключевые слова: Япония, постмодернизм, национальная идентичность, глобализация, японская литература